

חוסן חברתי

סיכום מפגש המציג תובנות מסדרת מחקרים חברתיים הנוגעים בחוסן חברתי בזמן מגפת הקורונה יחד עם נגזרת המלצות מעניינות וחשובות למקבלי החלטות במשרדי הממשלה, הרשויות המקומיות וארגוני חברה

חוסן חברתי

גילאי 30-40 נמצאו עם רמת החוסן הנמוכה ביותר ורמת הדיכאון הגבוהה ביותר. כלומר, הם הכי פחות "חסונים" לעומת קבוצות הגיל האחרות.

המלצה: צריך לתת תשומת לב מיוחדת לקבוצת אוכלוסיית גילאי 30-40 (אוכלוסייה שבד"כ לא "על הכוונת" של שרותי הרווחה)

באופן כללי אחרי שנתיים של דחק – 20% מהאוכלוסייה צריכים עזרה ו-80% מסתדרים ומתגברים. הנתון הזה מאפשר להתכונן לכמות האנשים הזקוקים לעזרה. ניתן להעריך כעת שאפילו אם רק חצי מאלו שהם ברמת דחק גבוהה ידרשו בהתערבות, מדובר על כ-10% מהאוכלוסייה שתזדקק לתמיכה, כמעט מיליון איש בו זמנית.

המלצה: צריך ללמוד כיצד לאתר את מי שיזדקקו לתמיכה בטווח היותר ארוך ולהיערך לטיפול מסיבי באלו הזקוקים לתמיכה.

אמון כמרכיב מרכזי בחוסן חברתי

תפקוד תקין ומתמשך של הסקטור הציבורי מחזק את החוסן האישי והחברתי. האיום הפוליטי נתפס כמאיים יותר מהאיום הכלכלי, הבריאותי והביטחוני. חוסר אמון בהנהגה פוגע בחוסן. מנבאים טובים להקפדה על כללי התנהגות - חוסן לאומי, פטריוטיזם, אמון בחברה ואמון במדינה, ולא משתנים אישיים כמו חרדה ודיכאון.

המלצות: יש צורך בתגובתיות חזקה והוגנת של הסקטור הציבורי שתבטא ב:

- שקיפות
- שיתוף ציבור – ע"י ביזור שליטה לרשויות מקומיות, קופות חולים וכד'
- שמירה על אספקת שירותים איכותית לאורך כל המשבר

הגברת החוסן של הרשויות המקומיות

ההתמודדות לאורך זמן ברצף ללא הפוגה יצרה שחיקה של כח אדם ברשות המקומית.

המלצות:

צריך לפתח חוסן ויכולת תפקוד של הרשויות המקומיות לאורך זמן כדאי להרחיב את הכלים שהממשל המרכזי יכול לתת לממשל המקומי (מתווה אינטגרטיבי, ארגז כלים) גם למניעה וגם לתגובה.

המחלקות לשירותים חברתיים נתנו הרבה מאוד תמיכה רגשית ונפשית שהיתה חשובה מאוד, גם אם לא היתה עזרה פיננסית, בזכות גורמי הסיוע היתה פחות מצוקת מזון בקרב החיים בעוני.

המלצה:

מלבד הסיוע הכספי הנדרש למשפחות קשות - יום וקשישים, ישנה חשיבות גבוהה למתן תמיכה נפשית-רגשית, גם טלפונית.

הגברת חוסן אישי

- אי וודאות פוגעת בחוסן נפשי. ניתן להגביר את החוסן האישי במצב של אי ודאות ע"י:
- הדגשת טבעו המשתנה של המצב הכלכלי
 - העצמה אישית - מציאת מקורות חוזק אישיים שאינם קשורים למצב הכלכלי

המלצות:

צריך לשקף לתקשורת את התפקיד שלה בהעצמת אי הוודאות

הקורונה יצרה קושי בהתמודדות בבית ומצב בו תחושת בית הופכת לתחושת איום (Uncanny , אלביתי).

המלצות:

יש להתאים ככל הניתן את סביבת המגורים לשימוש רב-תכליתי על מנת ליצור חוסן ביתי באופן מתוכנן לעתיד. לדוגמה: יצירת מרחבים משותפים בבתיים משותפים

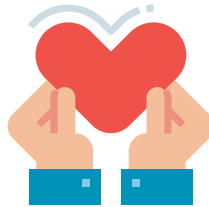

קרבה לטבע (טבע בסביבה הקרובה לבית או צפייה בטבע מהחלון) תורמת לחוסן האישי

המלצות:

- קריאה לפיתוח ויישום כלי תכנון שמקדמים יצירת טבע בעיר (גינות ירוקות, נטיעת עצים ופיתוח פארקים עירוניים) כחלק מההיערכות לשינוי האקלים (התמודדות עם גלי חום, הצפות ועוד) וכתרומה לחוסן אישי ולצדק סביבתי וחברתי
- קריאה לרשויות המקומיות לקדם תנאי חיים שרואים "ירוק" מהבית
- מכיוון שגם לתמונות טבע יש השפעה חיובית, ניתן ליישם את זה גם בעבודה וגם לאנשים בעלי קשיי ניידות

התנדבות

אפקט הסולידריות, שפועל באירועי משבר אחרים, נפגע בזמן הקורונה בשל קשיים אובייקטיביים הייחודיים למגיפה והשלכותיה (ריחוק חברתי, סגרים, חוסר וודאות כלכלי אורך הזמן של המשבר ועוד). הקורונה פגעה בתורמים ואורך הזמן של הארוע יצר שחיקה שהתבטאה בקושי להביא מתנדבים לאורך זמן.

המלצה:

חיזוק מערכות הקליטה והתחזוקה של מתנדבים, עם דגש על התנדבות בלתי פורמלית

המחקרים שהוצגו במפגשים:

- חוסר וודאות, אוריינטציית עתיד וחרדה במהלך מגפת הקורונה - פרופ' דנה יגיל ופרופ' מירי כהן, אונ' חיפה
- דחק וחוסן בימי קורונה: מדידה חוזרת - מרצה פרופ' שאול קמחי, צוות המחקר: פרופ' (אמריטוס) יוחנן אשל, ודר' הדס מרציאנו, המכללה האקדמית תל חי; דר' ברוריה עדיני, בית הספר לבריאות הציבור, אונ' תל-אביב.
- תרומות והתנדבות בימי מגפת הקורונה - ד"ר חגי כץ, אונ' בן גוריון בנגב
- חוסן ביתי בתקופת משבר הקורונה - דר' סיגל עדן אלמוגי, אוניברסיטת בן גוריון; דר' שלי כהן, אוניברסיטת ת"א
- בניית חוסן אישי באמצעות קשר עם הטבע בימי ההתמודדות עם נגיף הקורונה - פרופ' אופירה אילון, מוסד שמואל נאמן, הטכניון; ד"ר קרן קפלן מינץ, מכון שמיר למחקר, אונ' חיפה
- בניית חוסן חברתי, שיתוף פעולה ואמון בעידן מגפת קורונה העולמית: גישה אינטגרטיבית - פרופ' שלמה מזרחי, פרופ' ערן ויגודה-גדות ופרופ' ניסים כהן, אונ' חיפה
- עוני בימי קורונה: התמודדויות של אנשים החיים בעוני בעקבות מגפת הקורונה - פרופ' מיכל שמאי ודר' עליזה לוי, אונ' חיפה

מגיבים: אדוה אשל רבינוביץ וגילי רוזן-כץ - מנהל חוסן, עיריית חיפה

קישורים להקלטות המפגשים:

https://youtu.be/zTZs_gPevEk
<https://youtu.be/t2V6ANHuMWk>

תקציר

חוסר וודאות, אוריינטציית עתיד וחרדה במהלך מגיפת הקורונה - פרופ' דנה יגיל ופרופ' מירי כהן, אונ' חיפה

תקציר

רקע: מגפת הקורונה המתרחשת כמעט בכל מקום בעולם, מלווה בחוסר וודאות, הן בקרב האזרחים והן בקרב מקבלי ההחלטות בגופים הציבוריים, לגבי הדרך הנכונה להתמודד עימה, מתי היא צפויה להסתיים וכיצד יראו "החיים שאחרי". גורמי לחץ אלו מצטרפים ללחץ יומיומי הכרוך בדאגות בריאותיות וכלכליות, ובשינויים משמעותיים באורחות החיים הנובעים מתקנות הריחוק החברתי. כמו כן, לתחושת הלחץ, האמון במקבלי החלטות ולאי הודאות יש חשיבות רבה לגבי הענות הציבור להנחיות משרד הבריאות.

מטרות המחקר הנוכחי היו לבחון את השפעות של מכלול הגורמים הקשורים ללחץ ולזהות קבוצות הנמצאות בסיכון גבוה לפיתוח תגובות לחץ משמעותיות. המחקר נערך באמצעות סקר אינטרנטי בשלוש נקודות זמן: במהלך הסגר הראשון (אפריל 2020), ביציאה מהסגר (מאי 2020) ולאחר הסרת מגבלות הסגר הראשון (יוני 2020).

מסקנות: מצוקה נפשית נמצאה קשורה באופן עקבי להיבטים שונים של חוסר וודאות. השינויים התמידיים והלא צפויים שמתקיימים מאז פרצה המגיפה, יוצרים אפקט ממושך של חוסר וודאות ומקשים על תהליכים של הסתגלות ללחץ, שמתרחשים באירועי לחץ מוכרים שהם קצרי מועד או סטטיים יותר. מאפיינים אלו מחייבים התערבויות שמיועדות לשיפור החוסן הנפשי של אוכלוסייה באמצעות פיתוח אסטרטגיות להתמודדות עם לחץ וחוסר וודאות כרוניים ברמת הפרט והקהילה. בנוסף, הממצאים לפיהם המשאבים החברתיים נפגעו פחות ממשאבים אחרים למרות הסגר ונהלי הריחוק החברתי, מצביעים על האפשרות שמשאבים אלו עשויים למלא תפקיד מרכזי בשמירה על חוסן.

פרטי קשר של החוקרת:

דנה יגיל dyagil@research.haifa.ac.il

דחק וחוסן בימי קורונה: מדידה חוזרת - מרצה פרופ' שאול קמחי, צוות המחקר: פרופ' (אמריטוס) יוחנן אשל, ודר' הדס מרציאנו, המכללה האקדמית תל חי; דר' ברוריה עדיני, בית הספר לבריאות הציבור, אונ' תל-אביב

תקציר

חרדה ודיכאון משמשים במחקרים רבים כמדד למידת ההתאוששות של האוכלוסייה במהלך כמו גם לאחר אירוע קשה: ככול שהחרדה והדיכאון נמוכים, כך ההתאוששות טובה יותר. במחקרים שונים בעקבות אסונות או אירועים קשים, חרדה ודיכאון משמשים גם מדד אפשרי לחוסן האישי. המחקר מבוסס על שלוש מדידות חוזרות: בפתיחת הסגר המלא (4-7 מאי 2020), עם התפרצות מחודשת של המגיפה (12-15 יולי 2020) ולקראת סיום הסגר השלישי (12-14 אוקטובר 2020), על מדגם משיבים גדול. נבדקו משתנים בשלושה תחומים:

- א. מדדי חוסן (אישי, קהילתי, לאומי)
- ב. מדדי איכות חיים סובייקטיבית (מיטביות, מורל, תקווה ותחושת ביטחון בביתך)
- ג. מדדי דחק (תסמיני חרדה ודיכאון, תחושות סכנה ותפיסת איומים).

תוצאות

1. ירידה מובהקת ומתמשכת של החוסן הלאומי לאורך שלוש המדידות החוזרות: בעוד שהחוסן האישי והקהילתי ירדו בין המדידה הראשונה לשנייה ונותרו ברמה דומה גם במדידה השלישית, החוסן הלאומי ירד באופן מובהק לכל אורך שלוש המדידות.
2. המיטביות (איכות החיים הסובייקטיבית) ירדה לאורך שלוש המדידות במידה מובהקת. רמת התקווה אף היא ירדה לאורך שלוש המדידות בצורה עקבית. המורל ירד מהמדידה הראשונה לשנייה אך לא השתנה במדידה השלישית.
3. רמת החרדה עלתה באופן מובהק בין המדידה הראשונה למדידה השנייה ולא השתנתה במדידה השלישית. הדיכאון עלה בצורה מובהקת לאורך כל שלוש המדידות.
4. תפיסת האיום הפוליטי עלתה באופן מובהק לאורך שלוש המדידות.
5. תפיסת האיום הכלכלי עלתה בין המדידה הראשונה למדידה השנייה וירדה בין המדידה השנייה לשלישית.
6. תפיסת האיום הבריאותי עלתה בין המדידה הראשונה לשנייה ונותרה באותה רמה במדידה השלישית.
7. תפיסת האיום הביטחוני עלתה מהמדידה הראשונה למדידה השנייה ובמדידה השלישית חזרה לרמה של המדידה הראשונה.

סיכום ומסקנות

תוצאות מחקר האורך הנוכחי מצביעות על היחלשות יכולת ההתמודדות של החברה בישראל עם משבר הקורונה המתמשך. בהנחה שמשבר הקורונה על כול ההיבטים הנלווים (חברתי, פוליטי, כלכלי ובריאותי) אינו צפוי לחלוף בהקדם, מגמה זו צריכה להדאיג את כולנו ומחייבת את מקבלי ההחלטות לחשיבה להתחשב בממצאים אלו בתכנון המענה למשבר המתמשך.

בהשוואת תוצאות המחקר הנ"ל עם תוצאות מדידה של חרדה ודיכאון במחקר שערכנו ב 2018, כשנתיים לפני פרוץ מגפת הקורונה - במחקר הנוכחי מצאנו כי המשתנים הפסיכולוגיים, ובראשם תחושות סכנה ומורל, הם המנבאים החשובים ביותר למידת החרדה והדיכאון. חשוב להדגיש כי אחוז המדווחים על דיכאון עלה לאורך משבר הקורונה, למרות הסטטוס-קוו של החרדה ובשני התחומים, יש עלייה בולטת ביחס למדידה של שנת 2018.

קישורים:

[דוח מחקר: חוסן ודחק במגיפת הקורונה: מדידת אורך שלישית, נובמבר 2020](#),
[דוח מדידה שלישית – תמצית למקבלי החלטות](#),
[דו"ח מחקר: חרדה ודיכאון במהלך משבר הקורונה](#)

פרטי קשר של החוקר:

שאול קמחי shaulkim@telhai.ac.il

תרומות והתנדבות בימי מגפת הקורונה - ד"ר חגי כץ, אונ' בן גוריון בנגב

מחקרים אודות פילנתרופיה של הציבור בישראל שפורסמו עד כה מוגבלים מאוד ביכולתם לתאר את דפוסי ההתנהגות הפרו-סוציאלית של ישראלים, זאת משום שהם מצלמים תמונת מצב בנקודת זמן אחת, ומשום שהם מבקשים מהמשיבים להיזכר בהתנהגות שהיא רחוקה מאוד מיום הסקר, עד כדי שנה שלמה. מחקר זה חרג מהנוהג המקובל, וחקר את ההתנהגות הפרו-סוציאלית של יחידים בישראל, יהודים וערבים, בתכיפות שבועית, למשך 22 שבועות, החל בדצמבר 2018 ועד ספטמבר 2020. משך זמן זה מאפשר לבחון את הדינמיקה של תרומות והתנדבות, ולא רק לצלם תמונת מצב רגעית (שיכולה להיות מושפעת מאירועים ספציפיים, ולכן לייצג שלא כראוי את המציאות בימים או שבועות אחרים. בנוסף לכך, תקופה זו הייתה יוצאת דופן משום שאירעו במהלכה כמה אירועים דרמטיים – משבר פוליטי שהוביל לסדרה של בחירות לכנסת) שלוש מהן נכללו בתקופת המחקר) ומשבר מגפת הקורונה, שהביא עמו גם משבר כלכלי. בדו"ח לעיל התמקדנו בבחינת ההשפעות של משבר מגפת הקורונה, לרבות ההגבלות שהוטלו במהלכו על הציבור, והמשבר הכלכלי והתעסוקתי שנלווה אליו.

הממצאים של שנת 2019 מייצגים את דפוסי התרומה וההתנדבות של הציבור הישראלי בימי שגרה (יחסית). ממצאים אלו מראים כי לתרומות ולהתנדבות של ישראלים אין עונתיות ברורה, וכי הן יציבות יחסית, גם בהיקפיהן וגם בסכומיהן. אולם מתברר כי ישנם הבדלים משמעותיים בדפוסי התרומה וההתנדבות של הציבור, בהתאם למאפיינים סוציו-דמוגרפיים: על בסיס לאום, רמת דתיות, רמת הכנסה ועוד. אלו הם המאפיינים העיקריים המסבירים את ההבדלים בדפוסי ההתנהגות הפרו-סוציאלית של הציבור בישראל וכך גם הציורופים ביניהם. ביחס להתנדבות, גם למגדר יש חשיבות מיוחדת: נשים נוטות להתנדב יותר מגברים בכ-10%.

וכיצד הושפעו דפוסי ההתנהגות הפרו-סוציאלית של ישראלים בעת משבר מגפת הקורונה? ממצאינו מראים כי משבר מגפת הקורונה הביא לצמצום בהתנהגות הפרו-סוציאלית, במיוחד בשיעורי התרומה הבלתי פורמאלית ובשיעורי ההתנדבות הפורמאלית והבלתי פורמאלית כאחד. ממצאים אלה מעידים על השפעתן הרבה של הנחיות הריחוק והבידוד מחד, והחשש מהידבקות מאידך, שהגבילו למעשה יציאה מן הבית ומפגש אקראי או מתוכנן עם הזדמנויות לתרומה ולהתנדבות. לעומת זאת, הממצאים מראים כי שיעורי התרומים באופן פורמאלי לארגונים חברתיים וסכומי התרומה לארגונים החברתיים לא נפגעו בתקופת משבר מגפת הקורונה.

ייתכן שמאמצי גיוס המשאבים של חלק מהארגונים פיצו על הקשיים שעורר המצב, או שחל מעבר משמעותי לתרומות מקוונות. חשוב לבחון ממצאים אלה, בבוא העת אל מול דיווחיהם של ארגוני החברה האזרחית לרשות התאגידיים אודות פעילות והכנסות בשנת 2020 ולעמת ולאמת בין ממצאי המחקר שלנו לבין דיווחים אלו ולבין הקריאות שהעלו הארגונים ביחס לחשש לפגיעה בהכנסות מתרומות בעת המשבר.

שאליו ניתן להושיט יד, סולידריות זו נמצאת בחסר. דפוסים אלו מצטרפים לסממנים אחרים המעידים על ירידה בסולידריות החברתית בישראל בשנים האחרונות, ומאירים את הצורך החיוני לטפל בהקדם בבעיות השונות במרקם החברתי בישראל.

פרטי קשר של החוקר:

חגי כץ katzh@bgu.ac.il

חוסן ביתי בתקופת משבר הקורונה - דר' סיגל עדן אלמוגי, אוניברסיטת בן גוריון; דר' שלי כהן, אוניברסיטת ת"א

תקציר

המחקר בוחן את ההשפעות המרחביות והפסיכולוגיות של מגיפת ה-COVID-19 על המגורים בבית. אנו מציעות להעריך את משמעותו של מרחב המגורים הביתי בתקופה זו באמצעות מושג חדש: "חוסן ביתי". מושג זה משלב תיאוריות גיאוגרפיות, אדריכליות ופסיכולוגיות ומרחיב את ההבנות בהתייחס לפרקטיקות ביתיות בעת משבר. המחקר, שנערך בעיצומה של תקופת הסגר הראשון בישראל, התבסס על מתודולוגיה המשלבת מענה לשאלון מקוון, תצלומים של הבית, תוכניות דירה וראיונות עומק בזום עם חלק מהמשתתפים.

הבידוד, ההסגר והריחוק החברתי הינם אמצעים להתמודדות עם התפשטות המגפה, אך הם גוררים עימם השפעות דרמטיות בתחומי החיים השונים, בבית ומחוצה לו. כך, לעיתים ההסתגרות בבית, שמטרתה התגוננות, מעוררת דווקא חוסר בטחון. שלילה של חופש היציאה מן הבית וצמצום הפרטיות בתוכו, עלולים לעורר חרדה ואף כעס ותסכול. רגשות אילו מבטאים תחושה "אלביתית". מושג האלביתית שטבע פרויד (Freud, 1919), מבטא את הרעיון כי תחושת הבית, המוכר והיומיומי, יכולה, בהינד עפעף, להפוך לתחושת איום.

המגפה משפיעה על התנהגויות שונות בעת ההסתגרות בבית, הן כביטוי ליצירת מרחב בטוח וכמענה לצרכי היומיום בו, והן כמענה לתחושות האלביתיות, הגוררות חווית ערעור ודיסאוריאנטציה. ההימנעות מיציאה החוצה והשהות הממושכת בבית מזמנות שימושים חדשים ויצירתיים במרחבי הבית. חללים במרחבי הדירה הופכים לרב תכליתיים לצורך עבודה ולימודים ועל מנת לאפשר פרטיות לבני הבית. בהמשגה פסיכולוגית אילו הפכו ל"מרחבים פוטנציאליים" (Winnicott, 1971) - מרחבים המאפשרים גמישות והסתגלות לשינויים הביתיים. בנוסף, נגישות טובה אל אזורי סף, שבין הפנים לחוץ ובין הפרטי לקהילה, מאפשרת להתמודד טוב יותר, ולמשך זמן ארוך יותר, עם הנחיות ההסתגרות בבית. גגות וחצרות משותפים שלא היו בשימוש זמן רב בבית המשותף, הפכו למרחבים בעלי ערך מחודש, וזכו לתחייה בפעילות יומיומית.

המחקר מחדד את תפקידו של החוסן הביתי בהתמודדות עם אתגרי המגיפה. הגדרת צרכי המגורים בעת בידוד או סגר מאפשרת לבחון כיצד ניתן להתאים את מרחבי המגורים למצבי משבר ולמגפות שעלולות להיות חלק מחיינו בעתיד, ולהמליץ ברוח זו על עקרונות לתכנון אדריכלי עתידי של דירות ובנייני מגורים.

פרטי קשר של החוקרת:

סיגל עדן אלמוגי sigalmail@gmail.com

בניית חוסן אישי באמצעות קשר עם הטבע בימי ההתמודדות עם נגיף הקורונה - פרופ' אופירה אילון, מוסד שמואל נאמן, הטכניון; ד"ר קרן קפלן מינץ, מכון שמיר למחקר, אונ' חיפה

תקציר ממצאים

- הממצאים מראים כי קשר עם הטבע תורם לבריאות הנפשית ויכול לקדם חוסן נפשי בתקופת משבר הקורונה, גם בתקופת סגר וגם כשאין סגר. עוד מראים הממצאים כי חלק גדול מהציבור מדווח כי אין טבע בקרבת ביתו.
- ממצא חשוב נוסף הינו שגם בהינתן מצב של פגיעה כלכלית, שכרוכה ברמות גבוהות יותר של חרדה מצבית, קשר עם הטבע ממתן את רמת החרדה המצבית, ומוביל לרמות נמוכות יותר של משתנה זה.
- נמצא כי גם צפייה בתמונות טבע משפרת את מדדי הרווחה הנפשית
- מבין המדדים שנבדקו במחקר המשמעותיים ביותר להשפעה על מכלול המדדים של רווחה נפשית היו המדד של טבע בקרבת הבית וטבע הנשקף בחלונות הבית. **לאחר הסגר נמצא כי הפעילות המועדפת הייתה יציאה אל הטבע.**
- ממצאי המחקר מדגישים את החשיבות של מתן הזדמנות שווה לכל תושבי המדינה להיות בקשר יומיומי עם טבע, גם בימים רגילים ועל אחת כמה וכמה בעתות משבר. ההמלצה העיקרית העולה מן המחקר היא שעל מנת לפתח חוסן אישי, לרבות חוסן נפשי, חשוב לפתח קשר עם הטבע, לרבות פארקים וטבע עירוני. ממצאי המחקר יוכלו לסייע בקבלת החלטות בעת התמודדות עם מצבי חרום דומים בעתיד.

פרטי קשר של החוקרת:

אופירה אילון ofira@sni.technion.ac.il

בניית חוסן חברתי, שיתוף פעולה ואמון בעידן מגפת קורונה העולמית: גישה אינטגרטיבית - פרופ' שלמה מזרחי, פרופ' ערן ויגודה-גדות ופרופ' ניסים כהן, אונ' חיפה

תקציר

המחקר נערך בתקופת משבר הקורונה במטרה לבחון היבטים הקשורים לחוסן חברתי, אמון ושיתוף פעולה במצבי חירום בכלל ובמשבר הנוכחי בפרט. המחקר בחן ארבעה מימדים של חוסן חברתי – אמון בגופי חירום ובסקטור הציבורי, הערכת האפקטיביות של המענה השלטוני למצב החירום, המוכנות לשלם להשקעה במוכנות לחירום והמוכנות לציית להנחיות הממשלה. נערך סקר בקרב הציבור במהלך הגל השני של משבר הקורונה ונערכה השוואה עם סקרים שנערכו לפני משבר הקורונה ובגל הראשון.

ניתוח והשוואת הממצאים מוביל למסקנות תאורטיות וכן להמלצות יישומיות. האמון בסקטור הציבורי נמצא יציב ברמה בינונית בעוד שהאמון בגופי חירום יציב אך גבוה. הערכת המענה השלטוני נמוכה וירדה לאורך התקופה. המוכנות לשלם להשקעה במוכנות לחירום יציבה אך נמוכה לאורך התקופה בעוד שהמוכנות לציית להנחיות נמצאה גבוהה בגל השני. כלומר, אמון אינו משפיע בהכרח על מוכנות לשתף פעולה באופן אקטיבי עם הממשלה. אמון בגופי חירום קשור לתחושת האיום, הערכת המוכנות האישית והמערכתית לחירום ולאמון בגופי הסקטור הציבורי בכלל. המוכנות לשלם ולציית להנחיות קשורה גם היא לתחושת האיום ולהערכת המוכנות האישית, אך גם לתגובתיות חזקה והוגנת של הסקטור הציבורי לציפיות הציבור.

המוכנות לציית להנחיות תלויה בעיקר בחשש מהמשבר אך גם ביכולות הממשלה. גם במקרה זה בולט שהעדר האמון אינו משפיע על המוכנות לציית להנחיות. מכאן שבמשבר אנשים נוטים להתמקד בהערכות לגבי מצבם למול מצב החירום ופחות בהערכות שנוגעות לכוונות עתידיות אותן מגלם מושג האמון. יתר על כן, הערכה חיובית של ניהול המשבר תגביר את שיתוף הפעולה והאמון בממשלה. ההערכה הנמוכה שמקבלים משרדי הממשלה הינה לפיכך בעייתית משום שהיא מצביעה על יכולות ניהול נמוכות אשר נחלשות אף יותר בעת משבר וניכר שהציבור ער לעובדה זו. בנוסף, לשיתוף הציבור בקבלת החלטות השפעות על היבטי החוסן החברתי והלאומי. מכאן שיש להתייחס למורכבות שטמונה ביחסי הגומלין בין הממשלה לאזרחים ולהתוות מנגנונים שישתפו ציבור ויגיבו לדרישות אזרחים בצורה אמיתית ובונה ולא כדרך להתנער מאחריות.

יישומים למדיניות

- שביעות רצון ואמון הציבור מביצועי הסקטור הציבורי יציבים יחסית בתקופות שגרה, בין שגרה לחירום ותוך כדי אירוע החירום. עם זאת, הללו מושפעים מתחושת האיום. יצירת תחושת איום חזקה שתתברר ככוזבת עלולה לפגוע באמון בצורה משמעותית. לפיכך, חשוב לשמור על פרופורציות בתחזיות ולהדגיש את המקורות עליהם מתבססת הערכת האיום, לספק תחזית ריאלית, ברורה והגיונית.
- על מנת להשיג שיתוף פעולה של הציבור יש לשמור על תגובתיות חזקה והוגנת של הסקטור הציבורי לדרישות וציפיות הציבור. אלו יכולים להיות מושגים ע"י שיתוף ציבור ושקיפות בקבלת החלטות. שיתוף שכזה יכול להיות מושג באמצעות שיתוף מקוון, בחינת עמדות הציבור באופן שוטף והתייחסות ישירה אליהם, פתיחת מערכת לקבלת עמדות הציבור, ועל ידי הפגנת היענות מהירה לצרכים, מתן תשובות לבעיות, קיום הבטחות הממשלה ואכיפה הוגנת. בכל אלו חשוב להבנות מנגנוני שיתוף אמיתיים ולא כדרך להתנער מאחריות.

- יש להשתדל לשמור על שגרת הספקת שירותים איכותית לאורך כל תקופת המשבר משום שזה מקרין יציבות ומחזק את הערכת הביצועים בעת משבר. אלו מחזקים את מימדי החוסן החברתי והלאומי.
- השחיקה בתחושת המחויבות והסולידריות החברתית מלמדת שיש למסד ערוצי פעולה ממשלתיים, מקומיים וקהילתיים כדי להבטיח מענה שיטתי וארוך טווח למצוקות שמתעוררות בעת חירום.

[ד"ח מסכם](#)

פרטי קשר של החוקר:

שלמה מזרחי shlomom@poli.haifa.ac.il

עוני בימי קורונה: התמודדויות של אנשים החיים בעוני בעקבות מגפת הקורונה - פרופ' מיכל שמאי ודר' עליזה לוין, אונ' חיפה

תקציר

- מחקר זה בא לבדוק את ההתמודדות של אנשים החיים בעוני עם האתגרים המיוחדים שנוצרו בעקבות הקורונה. תוצאות המחקר מצביעות על כך שבניגוד לטענה שאנשים החיים בעוני לא נפגעו ממשבר הקורונה מכיוון שהם מתקיימים מקצבאות, המשבר הגביר את המצוקה והביא לקשיים חדשים.
- נמצא שבקרב חלק גדול מהמשתתפים הייתה פגיעה במקום העבודה (פוטרו או הוצאו לחל"ת וחלקם לא הוחזרו לעבודה) כתוצאה מכך ההכנסות ירדו משמעותית. מאחר שלרוב המשפחות החיות בעוני אין רזרבות כספיות וחסכונות הדבר השפיע על יכולת הקיום היום יומית.
 - נמצא שההוצאות הכלכליות למזון, חשמל וניידות עלו משמעותית. ראשית בגלל העובדה שרוב בני המשפחה שהו כל יום בבית, דבר שהשפיע על הוצאות המזון והחשמל. גם הצמצום בתחבורה הציבורית שדרש שימוש במוניות העלה את ההוצאות.
 - תנאי מחיה צפופים ומחסור במחשבים הובילו לקשיים בלימוד מקוון ולעימותים עם הילדים.
 - לחלק גדול מההורים לא היו ידע ואפשרות לעזור לילדיהם בלימודים מאחר והשכלתם נמוכה.
 - אנשים החיים בעוני היו תלויים במחלקות לשירותים חברתיים ובעמותות למילוי צרכיהם הבסיסיים הרבה יותר מהתקופה שלפני המגיפה.
 - למצוקה חומרית הייתה השלכה על הרווחה הנפשית. בסגר הראשון דווחו המשתתפים על רמות חרדה ודיכאון גבוהות יותר ממה שנמצא באוכלוסייה הכללית בישראל ועל רמת חוסן נמוכה יותר. הקבוצה מקרב האנשים שחיים בעוני שדווחה על מצב לחץ, חרדה ודיכאון הגבוהה ביותר ורמת החוסן נמוכה ביותר כללה את אלו שהתקשו מאוד לעמוד בהוצאות הבית לפני המשבר. לפיכך, אנו מסיקים כי הצורך המתמיד להתמודד עם קשיים חומריים מביא לשחיקה נפשית המפחיתה את היכולת להתמודד עם אתגרים נוספים ובלתי צפויים, כמו אלה שנוצרו על ידי המגפה.
 - משתתפים רבים דיווחו על הצורך בתמיכה רגשית, ורובם מציינים שבסגר הראשון קיבלו זאת מהעובדים הסוציאליים יותר מאשר בסגר השני.

[דוח מחקר \(אנגלית\)](#)

פרטי קשר של החוקרת:

מיכל שמאי michals@research.haifa.ac.il